

Kuratorn som normförmedlare

*En kvalitativ studie om hur kön och sexualitet
konstrueras på ungdomsmottagningar*

Av: Hanna Wilén

Socialhögskolan vid Lunds universitet
VT-2012

Handledare: Tove Harnett

Abstract

Author: Hanna Wilén

Title: *The counselor as a norm mediator – A qualitative study of how gender and sexuality are constructed at youth clinics* [translated title]

Supervisor: Tove Harnett

The aim of this study was to examine which norms and values of gender and sexuality that counselors at youth clinics want to convey to their visitors. The study builds on the assumption that sex and sexuality are constructed socially and culturally, and in relation to each other. My assumption was that the youth clinic visitors are affected by the norms that are mediated by the counselor. I believe that the counselor by that has an important role in the construction of young people's sexuality. Through in-depth interviews, I got an insight into how counselors at youth clinics think and reason of gender and sexuality. Their responses indicated many times a gender awareness. The informants point of view was that female and male visitors are equal, but at the same time they found that society's different expectations of women and men construct an inequality between them. The differences between women and men were therefore not denied, but either were they considered as biological. The informants expressed a desire not to convey gender-specific norms to their visitors. The view of women and men as fundamentally equal was, however, contradicted in other reasoning that the informants brought. For example, the informants believed that more men on the staff would get boys to realize that the clinic was also for them.

Keywords

gender, sexuality, youth

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	2
1.1 Problemformulering.....	2
1.2 Syfte och frågeställningar.....	3
1.3 Kuratorns roll på ungdomsmottagningen.....	3
2. Teoretiska utgångspunkter och begrepp.....	4
2.1 Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv.....	4
2.2 Genus.....	5
2.3 Sexualitet.....	7
2.4 Heteronormativitet.....	7
3. Tidigare forskning.....	8
4. Metod och material.....	10
4.1 Metodval.....	10
4.2 Urval.....	11
4.3 Materialbeskrivning.....	12
4.4 Informanterna.....	13
4.5 Etisk reflektion.....	14
5. Analys och resultat.....	14
5.1 Teman.....	14
5.2 Tjejer och killar är lika.....	15
5.3 ... men de är ändå olika.....	16
5.4 HBT-medvetet bemötande.....	19
5.5 ... men ändå inte.....	20
5.6 Kuratorn som normförmedlare.....	21
6. Slutdiskussion.....	22
7. Referenslitteratur.....	24

I. Introduktion

I.1 Problemformulering

Uppsatsen tar avstamp i antagandet att kön konstrueras socialt och kulturellt. I min förståelsevärld är det inte vår anatomi som avgör hur vi blir som kvinnor eller män. Istället, menar jag, formas vi till stor del av föreställningar om kvinnlighet och manlighet. Genusskapandet är intimt förbundet med ideal, föreställningar och handlingar knutna till sexualitet (Ambjörnsson 2003). Genus och sexualitet konstrueras således i förhållande till varandra. Normer kring sexualitet utgör därmed en del av konstruktionen av genus. Många teoretiker betonar sexualitetens betydelse i tonårsutvecklingen (Berg, Häggström-Nordin & Magnusson 2009). En vedertagen uppfattning om tonårsperioden är att det är en förvirrande och komplex tid. Tonåringen förväntas befinna sig i en korseld av motstridiga budskap kring sin sexualitet, varför ett behov av vägledning och rådgivning från de vuxna kan uppstå. När ungdomar har frågor kring sin sexualitet kan de vända sig till kuratorn på en ungdomsmottagning. Kuratorn agerar självständigt, men är samtidigt en förmedlare av samhällliga ideal. Ungdomsmottagningens besökare påverkas rimligtvis av de normer som förmedlas av kuratorn. Därmed blir det relevant att undersöka vilka föreställningar kuratorn har om hur tjejer och killar är eller bör vara. Är tjejer mer ansvarstagande än killar? Har killar större sexuellt handlingsutrymme än tjejer? Har tjejer lättare än killar att tala om sina känslor? Som normförmedlare har kuratorn, menar jag, en viktig roll i konstruktionen av kön och sexualitet.

Dessa tre antaganden: 1) att genus är något vi gör, 2) att sexualiteten har betydelse i detta görande av genus och 3) att kuratorn på en ungdomsmottagning är en förmedlare av normer kring genus och sexualitet, utgör tillsammans den grund på vilken uppsatsen vilar.

Jag har närmat mig mitt undersökningsfält utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Centrala begrepp i uppsatsen är genus och sexualitet. Begreppet normer förekommer genomgående i texten. Då jag riktar särskild uppmärksamhet mot normer kring sexualitet har jag låtit heteronormativitet utgöra uppsatsens tredje bärande begrepp. Tillsammans med det socialkonstruktivistiska perspektivet utgör dessa begrepp undersökningens teoretiska ram. Begreppen är alla intimt förbundna med varandra, vilket gör dem svåra att skilja åt. Ändå tror jag att det tjänar ett syfte att definiera dem var för sig, för att därigenom underlätta en förståelse för hur de hänger samman. Teorin och begreppen kommer att ges en mer utförlig presentation, men dessförinnan ska jag redogöra för upp-

satsens syfte och frågeställningar samt ge en beskrivning av kuratorns roll på ungdomsmottagningen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Normer kring hur unga ska förhålla sig till sin könstillhörighet och sexualitet förmedlas från en mängd olika håll, också från kuratorn på en ungdomsmottagning. Syftet med uppsatsen är att analysera vilka normer och värderingar kring genus och sexualitet som kuratorn förmedlar till de unga. Kuratorns officiella roll kommer att diskuteras, men fokus riktas mot dennes personliga förhållningssätt. Jag utgår från att kuratorns sätt att förhålla sig till, exempelvis, genus och ungas sexualitet får betydelse för de ungas förhållningssätt. Uppfattar kuratorn att det finns någon skillnad mellan tjejer och killar? Vad anser hon eller han i sådana fall att den skillnaden beror på? Vad hoppas kuratorn kunna förmedla till de unga som besöker henne eller honom? Frågorna jag med min studie velat besvara är många, men har sammanfogats till följande frågeställning:

- Hur konstrueras kön och sexualitet av kuratorer på ungdomsmottagningar?
- Vilka normer förmedlas härigenom och vilka motsägelser i kuratorernas normförmedling kan identifieras?

1.3 Kuratorns roll på ungdomsmottagningen

Idag finns 230 ungdomsmottagningar runt om i landet. Det övergripande målet för mottagningarna är, enligt Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar, FSUM, att:

främja fysisk och psykisk hälsa, stärka ungdomar i identitetsutvecklingen så att de kan hantera sin sexualitet samt att förebygga oönskade graviditeter och sexuellt överförbara infektioner (FSUM 2002).

De anställda på mottagningarna har således en viktig uppgift i det hälsofrämjande och ohälsöförebyggande arbetet kring ungdomar och deras sexualitet (Wendt 2009). Personalstyrkan utgörs vanligtvis av barnmorska, läkare och kurator och/eller psykolog. I FSUM:s policyprogram framhålls att personalen på ungdomsmottagningen ska arbeta utifrån en helhetssyn, vilket innebär att de ska se och förstå ungdomarna i det sammanhang de lever i. I programmet står även att de anställda ska bemöta ungdomar med respekt och förståelse, och sträva efter att inte döma eller värdera det som ungdomarna berättar. Många av de frågor som

ungdomarna på mottagningen ställer rör, på ett eller annat sätt, sexualitet (*ibid.*). I policyprogrammet betonas vikten av att de anställda möter dessa frågor på ett icke-moraliserande sätt. Det står också att personalen ska stärka ungdomarna i deras naturliga nyfikenhet kring lusten och glädjen i sexualiteten, och att personalen ska ha en öppen attityd till homo- och bisexualitet. I programmet framhålls även att de anställda ska ha ett könsperspektiv i sitt arbete. Det innebär, enligt FSUM, att vara uppmärksam på negativa könsrollsmönster och att aktivt öka jämställdheten bland ungdomar (FSUM 2002; Wendt 2009). Kuratorn på en ungdomsmottagning har till uppgift att bedriva psykosocialt arbete med ungdomar, genom exempelvis gruppsamtal, psykosocial konsultation och stödjande samtal. Kuratorn ansvarar också för att bedriva utåtriktat arbete, genom att besöka skolor och ta emot studiebesök för att informera om ungdomsmottagningen som verksamhet (FSUM 2002).

2. Teoretiska utgångspunkter och begrepp

2.1 Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv

Antagandet att såväl kön som sexualitet är socialt och kulturellt konstruerat kan härledas till en socialkonstruktivistisk idétradition. Teorin låter sig inte helt lätt beskrivas, då den inrymmer flera olika inriktningar. I sin bok *Socialkonstruktivism. Positioner, problem och perspektiv* (2001) redogör Søren Barlebo Wenneberg för dessa, och konstaterar att gemensamt för dem alla är ett ifrågasättande av det vi uppfattar som naturligt och självklart. Socialkonstruktivismen har vunnit starkt gehör inom humaniora och samhällsvetenskap under de senaste decennierna. En av anledningarna till att teorin attraherar många, tror Wenneberg, är att:

Socialkonstruktivismen [utgör, förf. anm.] en kritisk kraft; den tar inte det direkta eller omedelbara för givet. Den försöker att avslöja de direkta fenomenen som ytliga företeelser som styrs av bakomliggande och mer 'verkliga' storheter. Den demaskerar eller säger sanningen om [...] verkligheten och letar efter den egentliga grundvalen. Det omedelbart givna är ett 'bländverk' – där bakom lurar den verkliga verkligheten (Wenneberg 2001, sid. 10).

Socialkonstruktivismen har således, oavsett inriktning, en avslöjande eller demaskerande funktion. Det »kritiska perspektivet« av teorin, som är den inriktning jag ansluter mig till, utmärks av en uppmaning att ifrågasätta fenomen som ofta anses vara uttryck för något naturligt (Wenneberg 2001). När en viss social företeelse, som exempelvis penningväsendet, helt uppenbart är en social konstruktion framstår teorin som oproblematiserad, närmast trivial. Om vi däremot betraktar ett fenomen som kön som uttryck för en social konstruktion tillför teorin desto mer

(*ibid.*). Socialkonstruktivismen blir, som Wenneberg konstaterar, fascinerande som förklaringsmodell först när den tillämpas på en företeelse där de flestas omedelbara föreställning är att det rör sig om något naturligt som, exempelvis, olikheter mellan könen. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv på könsbegreppet ska skillnaderna mellan könen inte uteslutande uppfattas som grundade på något naturligt, kroppsligt och fysiologiskt. Istället, poängteras det, är det sociala faktorer som gör att den kroppsliga skillnaden får så stor betydelse (*ibid.*). I enlighet med detta resonemang skulle lika gärna andra fysiska skillnader mellan människor, som exempelvis deras hårfärg, kunna användas som utgångspunkt för en uppdelning. Det är, som Wenneberg uttrycker det:

sociala frågeställningar som bidrar till att just denna 'könsorgansskillnad' får sådan avgörande betydelse. Skillnaden mellan könen blir således mera en socialt producerad omständighet än en kroppsligt baserad skillnad (Wenneberg 2001, sid. 65).

På samma sätt som kön och könsskillnader kan betraktas som, till stora delar, konstruerade kan också sexualiteten betraktas som en konstruktion. Att anlägga ett socialkonstruktivistiskt perspektiv på sexualitet innebär således att sexualitet analyseras som en, i huvudsak, social företeelse. Människans sexuella beteende förstås därmed som inlärt snarare än medfött (Berg et al. 2009). Vår sexualitet är, som Wenneberg konstaterar, naturligtvis påverkad av vår naturliga konstitution, men hur sexualiteten kommer till uttryck är med all sannolikhet beroende av sociala omständigheter (Wenneberg 2001). Därför skiljer sig sexuella beteendemönster åt såväl inom som mellan kulturer (Berg et al. 2009).

Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv går det således att betrakta kön och sexualitet som konstruktioner, som något som görs. Jag menar att kurators beskrivningar av tjejer och killar och deras sexualitet, utifrån detta perspektiv, kan förstås som en del av detta görande. Därmed blir teorin intressant som utgångspunkt i min egen studie.

2.2 Genus

Med genus avses föreställningar om, och upplevelser av, könsskillnad (Bäckman 2003). Genusbegreppet används för att skilja det biologiska könet från det socialt och kulturellt skapade. Begreppet fångar hur egenskaper som knyts till det fysiska könet i hög grad är socialt konstruerade och inlärd. Vad vi uppfattar som kvinnliga och manliga beteenden är, med andra ord, främst ett resultat av social påverkan och kan inte förklaras utifrån enbart biologin. Genus används också, framhåller Fanny Ambjörnsson, för att uppmärksamma föränderligheten i denna

kulturella skapelse. Genus är inte ett statistiskt tillstånd utan bör snarare, menar hon, betraktas som en process (Ambjörnsson 2003). Skapandet av genus präglas av sin sociala och kulturella kontext, och därmed varierar innebörden av att vara kvinna och man. Vad vi betraktar som kvinnligt och manligt är, med andra ord, föränderligt. Genus kan förstås som en meningsskapande process. Det innebär att genus är något som hela tiden ger betydelse och innebörd åt vår samvaro med andra människor. Genom att förstå genus som en meningskapande process, menar Maria Bäckman:

kan vi lättare lägga märke till hur idén om två separata kön sällan begränsar sig till 'anatomiska' olikheter, utan även bidrar till att upprätta de ramar inom vilka vi tänker, talar och är (Bäckman 2003, sid. 14).

Att benämnas som flicka eller pojke, konstaterar Bäckman, gör något med det utrymme inom vilket vi kan bli till. Allt är inte lika möjligt eller framstår inte som lika eftersträvansvärt (Bäckman 2003).

Med tanke på den betydelse som idén om två separata kön får har jag i min egen studie velat undersöka hur kuratorn på en ungdomsmottagning förhåller sig till sina besökare. Anser de att det är viktigt att göra skillnad på tjejer och killar? Görs denna åtskillnad automatiskt eller ifrågasätts den? Genom att undersöka sådana frågor hoppas jag kunna synliggöra hur kuratorn upprätthåller, eller ifrågasätter, idén om två separata kön.

Bäckman framhåller att föreställningar om kön inte bara är meningsskapande utan även maktskapande. Föreställningar om könens beskaffenheter och egenskaper kan, med andra ord, länkas till de samhälleliga villkor som kvinnor och män lever under (*ibid.*). Ambjörnsson, i sin tur, talar om genus som »ett menings-system, nära länkat till makt, bestående av två motsatta och uteslutande kategorier i vilka alla människor placeras« (Ambjörnsson 2003, sid. 12).

Sammanfattningsvis kan konstateras att genus skiljer biologi från kultur, betonar föränderligheten i innebörden av att vara kvinna eller man och inbegriper tanken att relationer mellan könen utgör en social, primär ordning. Att använda sig av genusbegreppet gör det möjligt att, med Ambjörnssons ord, tala om kvinnor och män, om kvinnligt och manligt, utan att detta blir ett tal om biologiska skillnader (Ambjörnsson 2003). Att tala om genus är inte att förneka att det finns skillnader mellan kvinnor och män. Dessa skillnader betraktas dock inte som av naturen givna, utan som av kulturen skapade. Genus kan, med enkla ord, beskrivas som verklighetseffekten av våra olika förväntningar på kvinnor och män (Bäckman 2003).

Genusbegreppet har ifrågasatts och blivit föremål även för en inomfeministisk kritik. En intressant invändning mot begreppet gör Judith Butler, som menar att

själva uppdelningen mellan kön och genus är problematisk eftersom den förutsätter två diakoniska kön. Butler värjer sig emot föreställningen att det bara finns två möjliga identiteter, kvinna eller man, där den ena identiteten utesluter den andra (jmf Ambjörnsson 2003). Jag kommer att, i viss mån, beröra diskussionen kring två separata kön. Däremot finner jag genusbegreppet i sin helhet användbart i min egen studie, och kommer inte att vidare problematisera det.

2.3 Sexualitet

I min förståelse av begreppet sexualitet ryms mer än könsumgänge och samlag. Sexualitet handlar också om blickar, beröring och begär och om de känslor som andra människor kan väcka inom en. Utifrån min personliga uppfattning handlar sexualitet även om hur individen förstår och definierar sig själv. I Världshälsoorganisationens definition av begreppet beskrivs sexualiteten som en integrerad del av varje människas personlighet. Den beskrivs som en aspekt av att vara mänsklig, och är därmed omöjlig att skiljas från andra livsaspekter. Sexualiteten är, enligt definitionen, inte synonymt med samlag och är heller inte summan av våra erotiska liv. Den är mycket mer än så:

Sexualiteten finns i energin som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet. Den uttrycks i vårt sätt att känna och väcka känslor samt att röra vid varandra. Sexualiteten påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och därigenom vår psykiska och fysiska hälsa (Nationalencyklopedin 2012).

Sexualiteten är närvarande livet igenom men tillskrivs ofta särskild betydelse i tonårsutvecklingen, då den antas bidra till en förmåga till intimitet och självständighet (Berg et al. 2009). I FSUM:s policyprogram står att unga kvinnor och mäns identitet utvecklas under ungdomsåren, och att sexualiteten får en central roll i denna utveckling (FSUM 2002).

2.4 Heteronormativitet

Med begreppet heteronormativitet avses den norm i samhället som gör gällande att heterosexuallitet är den naturliga sexualiteten. Begreppet heteronormativitet betecknar »de institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualliteten som något enhetligt, naturligt och allomfattande« (Ambjörnsson 2003, sid. 15). Den heterosexuella normen, eller heteronormen, innebär att alla människor förväntas vara heterosexuella. Därmed blir de som inte är heterosexuella betraktade som avvikande. I begreppet inryms också för-

väntningar på hur vi som kvinnor och män, eller tjejer och killar, ska bete oss. Heteronormen upprätthålls genom att den särskiljer könen, och genom att känslomässiga eller sexuella begär till någon annan än det motsatta könet ses som avvikelser och bestraffas med negativa sanktioner. Det finns, med andra ord, ramar inom vilka sexualiteten kan skapas. Vissa relationer och sätt att vara på och röra sig är, som Ambjörnsson konstaterar, mer godtagbara än andra. Heterosexualiteten kan därmed förstås som en normativ ordning (Ambjörnsson 2003).

Jag föreställer mig att det finns olika sätt för kuratorn på en ungdomsmottagning att förhålla sig till heteronormen. Ett sätt är att anamma den. Kuratorn kan förmedla heteronormen genom att utgå från att besökaren endast åtrår den av motsatt kön. Detta kan uttryckas på olika sätt. Kuratorn kan, exempelvis, utslutande tala om pojkvänner när kärleksrelationer diskuteras med de kvinnliga besökarna. Kuratorn kan också sägas utgå från heteronormen om hon eller han ändrar sitt förhållningssätt efter besökarens könstillhörighet. Möjligheten finns naturligtvis också att kuratorn tar spjärn mot heteronormen, och aktivt försöker att förmedla alternativa normer kring sexualitet. Hur kuratorn förhåller sig till heteronormen blir intressant att undersöka, då jag utgår från att detta förhållningssätt påverkar besökaren.

3. Tidigare forskning

Den svenska feministiska forskningen har av tradition, konstaterar Ambjörnsson, inriktat sig på frågor som arbetsdelning, lagstiftning och välfärd. Det var först under åren kring millennieskiftet som forskningen började betona vikten av att integrera ett sexualitetsperspektiv i definitionen av genus (Ambjörnsson 2003). Däremot, fortsätter Ambjörnsson, har feministiskt influerad forskning med fokus på unga kvinnor sett något annorlunda ut. Under 1980- och 1990-talen kom nordiska ungdomsforskare att uppmärksamma unga kvinnors liv och verklighet i en rad arbeten om unga kvinnor i Norden. Flera av dessa studier, konstaterar Ambjörnsson, utgår från tankar om sexualitetens betydelse för genusskapandet (*ibid.*). Genom att vara de första studierna i sitt slag som uppmärksammade unga kvinnors villkor anser jag att deras bidrag till forskningen varit betydande. Det finns två skäl till att jag inte använder dessa i min egen studie. Det ena utgörs av det faktum att de utfördes för flera decennier sedan. Det andra skälet är att flera av studierna är inspirerade av objektrelationsteorin och, som Ambjörnsson konstaterar, »på ett tämligen oreflekterat sätt utgår från heterosexualiteten som den enda vägen till vuxenhet« (Ambjörnsson 2003, sid. 19). Heterosexualiteten verkar

i dessa studier närmast tas för given, vilket rimmar illa med en konstruktivistisk utgångspunkt likt min egen.

Fanny Ambjörnsson, som jag ovan refererat till, förtjänar en utförligare presentation eftersom hennes avhandling *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (2003), i stor utsträckning, inspirerat mig. Med utgångspunkt i två grupper av tonårstjejer med olika klassbakgrunder undersöker Ambjörnsson, enligt egen utsago, hur feminina genuspositioner skapas inom ramarna för en heteronormativ ordning (Ambjörnsson 2003). Ambjörnsson intresserar sig för de handlingar som måste utföras för att man ska uppfattas som tjej och, vilket varit än mer relevant för mig, hur föreställningar om sexualitet inverkar på de processer inom vilka tjejer görs (*ibid.*). Efter att ha följt ett antal tjejer från två olika gymnasieklasser under ett läsår kan Ambjörnsson, bland annat, konstatera att genus skapas i förhållande till ideal, föreställningar och handlingar knutna till sexualitet. Jag anser att Ambjörnsson och jag närmar oss samma frågeställningar från olika håll. Våra metoder för att samla in material skiljer sig åt. Ambjörnsson har utfört, det hon kallar, deltagande och medföljande observation. Hon har följt sina informanter i en rad sociala sammanhang, och har genom denna metod fått en unik inblick i unga kvinnors vardag och villkor. Där Ambjörnsson talat direkt med de unga kvinnor som är undersökningens fokus, har jag istället talat med vuxna om deras syn på tjejer och killar och ungdomars sexualitet. Dessa olika angreppssätt måste rimligtvis fått konsekvenser för våra resultat. Det som förenar våra undersökningar är intresset för hur kön konstrueras, och för betydelsen som sexualitet får i denna konstruktion. Ambjörnssons avhandling har för mig också tjänat som ingång till en rad intressanta teoretiska begrepp och tankegångar.

Även Maria Bäckmans avhandling *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet* (2003) har varit en inspiration för mig. Bäckman har under flera terminer deltagit i sexualundervisningen på en gymnasieskola för att, bland annat, undersöka hur lärare och elever talade om sexualitet. Hon insåg tidigt att föreställningar kring kön gav innebörd åt hur man i klassrummet talade om och förstod sexualitet, och konstaterar att genus och sexualitet befinner sig i ett ömsesidigt beroendeförhållande. Bäckman tecknar en bakgrund till dagens samlevnadsundervisning genom att redogöra för den historiska process där sexualiteten, enligt henne, »alltmer kommit att betraktas som central för unga människors självförståelse, vuxenblivande och könsidentitet« (Bäckman 2003, sid. 11). Bäckman har, på samma sätt som jag, talat med aktörer som förmedlar normer kring ungas sexualitet. Hon har också talat med eleverna, och uppmärksammar därmed hur ungdomarna själva förhöll sig till frågor om kön och sexualitet. Hennes studie rymmer således en dimension som saknas i min egen,

men våra studier har likväl många beröringspunkter.

Ungas sexualitet har även uppmärksammats i internationell forskning. Många studier berör dessutom förhållandet mellan sexualitet och genus. En studie jag funnit särskilt intressant är Laina Y. Bay-Chengs *The Trouble of Teen Sex: the construction of adolescent sexuality through school-based sexuality education* (2003). Bay-Cheng har undersökt vilka normer och värderingar kring ungas sexualitet som förmedlas i den amerikanska skolans sexualundervisning. Undervisningen fokuserar, menar Bay-Cheng, på riskerna med att ha sex i tonåren och framställer heterosexualitet som den naturliga sexualiteten. Dessutom förmedlas, enligt Bay-Cheng, könsstereotypa uppfattningar där kvinnors sexualitet kopplas till reproduktion och mäns till åtrå och lust (Bay-Cheng 2003). Ytterligare en studie jag funnit intressant är Eleanor King och Cicely Marstons *Factors that shape young people's sexual behaviour: a systematic review* (2006). King och Marston har gjort en översikt av ett stort antal studier som belyst hur ungas sexualitet formas av sociala och kulturella förväntningar. Ett tema som återkom i dessa är, enligt författarna, att ungas sexuella beteende formas av könsstereotypa uppfattningar. Ur studierna framgår att män förväntas söka fysisk njutning, medan kvinnor som gör detsamma riskerar att betraktas som lössläppta. Översikten visar också att det kan vara stigmatiserande för en kvinna att fråga efter kondom inför samlag. Att göra det antyder att hon är sexuellt erfaren, vilket betraktas som opassande att vara som kvinna. Av samma anledning kan det vara stigmatiserande för en kvinna att köpa eller bära med sig kondomer. Trots detta, konstaterar författarna, är det vanligtvis kvinnor och inte män som ansvarar för att samlaget inte ska leda till en oönskad graviditet (King & Marston 2006).

4. Metod och material

4.1 Metodval

Min målsättning har varit att få en inblick i hur kuratorer på ungdomsmottagningar tänker och resonerar. I likhet med den kvalitativa forskaren söker jag förståelse och djup snarare än förklaring och bredd. Därmed har jag funnit det lämpligt att använda mig av kvalitativ metod. Den kvalitativa metoden förknippas, som Alan Bryman påpekar i sin bok *Samhällsvetenskapliga metoder* (2002), dessutom med den ontologiska inriktningen konstruktionismen, som jag själv inspireras av. Inom konstruktionismen, beskriver Bryman, intresserar man sig för den betydelse och mening vi människor ger åt sociala företeelser. Dessa konstruktioner, fortsätter

Bryman, förstås som beroende av den kontext de görs i (Bryman 2002). Inom konstruktionismen problematiseras också forskarens betydelse för forskningen. Begreppet konstruktionism har således, konstaterar Bryman:

kommit att innefatta uppfattningen att forskarnas beskrivningar av den sociala verkligheten utgör konstruktioner. En forskare presenterar således alltid en specifik version av den sociala verkligheten som inte kan betraktas som slutgiltig (Bryman 2002, sid. 33).

Inom konstruktionismen erkänner man, med andra ord, att forskarens egna värderingar, åsikter och känslor kommer att påverka forskningen. Resonemanget om att forskaren påverkar sina resultat är relevant att föra. Jag är medveten om att såväl mitt val av uppsatsämne som de frågor jag ställer till informanterna präglas av min förförståelse av verkligheten. Det gör också min tolkning av deras svar. Ett sätt att uppnå trovärdighet i resultaten, menar jag, är att redogöra för den förståelsehorisont jag utgår från. En sådan redogörelse ges i uppsatsens inledning. Ett annat sätt är att reflektera över min roll som medkonstruktör av intervjuempirin. En sådan reflektion förs i avsnittet *4.3 Materialbeskrivning*.

4.2 Urval

I mitt sökande efter aktörer som förmedlar normer kring genus och sexualitet till unga framstod kuratorer på ungdomsmottagningar snart som lämpliga informanter. För att komma i kontakt med dem använde jag mig av två olika tillvägagångssätt. Allra först kontaktade jag, via mail, primärvården inom regionen. Jag beskrev min förhoppning om att få tala med kuratorer om värderingar, normer och uppfattningar kring kön och sexualitet. Jag bad om att få mitt mail vidarebefordrat till de kuratorer som skulle kunna vara intresserade av att delta, alternativt få förslag på namn jag själv kunde kontakta. För att påskynda processen att finna lämpliga informanter försökte jag således få hjälp med att göra ett första urval. Genom detta tillvägagångssätt fick jag tag i en informant. För att komma i kontakt med fler bestämde jag mig för att tala direkt med dem mitt ärende gällde, och började därför ringa runt till regionens ungdomsmottagningar. Några av dem jag pratade med kunde omedelbart ge besked om att de ville delta, och ytterligare andra lovade att återkomma med namn på möjliga deltagare. Mitt urval har därmed skett genom ett så kallat snöbollsurval, vilket innebär att forskaren tar kontakt med ett mindre antal människor som är relevanta för undersökningens tema och via dem försöker få kontakt med ytterligare informanter (Bryman 2002). Problemet med snöbollsurval är, som Bryman påpekar, att informanterna inte kommer att vara representativa för populationen. I min undersökning kan det, till exempel,

vara så att de kuratorer som redan är intresserade av, och insatta i, frågor som rör genus och sexualitet också är de som är villiga att delta. Samtidigt ville jag inkludera personer som tänkt och reflekterat kring ämnet och som var intresserade av att tala om det, eftersom jag föreställde mig att detta skulle tillföra studien mer. Jag ansluter mig dessutom till Brymans resonemang om att »frågor om extern validitet och möjligheten att generalisera är inte lika framträdande med en kvalitativ forskningsstrategi som med en kvantitativ inriktning« (Bryman 2002, sid. 116–117), och har därmed funnit urvalsmetoden för mitt ändamål lämplig. Genom sistnämnda tillvägagångssätt fick jag tag i ytterligare tre informanter. Nämnas kan att jag i mitt sökande efter informanter även kom i kontakt med en familjeterapeut, som var intresserad av att delta i min undersökning. Efter ett telefonsamtal med henne insåg jag emellertid att hon rörde sig något utanför det område jag velat undersöka. Hon mötte visserligen unga i sitt arbete, men talade inte med dem specifikt om frågor kring genus och sexualitet. Därigenom blev det tydligt för mig att jag hade såväl inkluderingskriterier som exkluderingskriterier för mina informanter.

Jag är väl medveten om att antalet informanter är få. Det tog längre tid för mig än vad jag räknat med att komma i kontakt med kuratorer som var villiga att delta i min studie. Onödigt mycket tid gick åt att vänta på besked från primärvården, som var den instans jag först tog kontakt med. När jag istället valde att ta kontakt direkt med dem saken gällde kunde jag, i flera fall, omedelbart få förslag på kuratorer som kunde delta. Jag inser att jag borde ha valt detta tillvägagångssätt från första början. Antalet ungdomsmottagningar i min omnejd är begränsat, och därmed också antalet kuratorer som skulle kunna tillfrågas om att delta i min studie. Min avsikt var att tala med kuratorer verksamma vid ungdomsmottagningar i sinsemellan lika stora kommuner. Kanske borde jag ha breddat mig i detta avseende. Detta slogs jag av under arbetets gång, men valde ändå att inte göra det. Jag slogs nämligen också av hur informativa de samtal jag hade var. Mina informanter delade gärna med sig av sina tankar och erfarenheter, och samtalen blev djupgående och kärnfulla. Jag såg dessutom tidigt ett mönster i deras svar, och fick intrycket av att andra kuratorer skulle kunna resonera på ett liknande sätt som de gjorde. Därmed upplevde jag något som kan liknas vid en mättnad i mitt material. Att antalet informanter är få har således flera förklaringar.

4.3 Materialbeskrivning

Jag har genomfört sammanlagt fyra intervjuer, vilka var och en varade i omkring

en timme. Som Tim May konstaterar i sin bok *Samhällsvetenskaplig forskning* (1997) kan intervjuer ge en god inblick i människors upplevelser, erfarenheter och attityder. Intervjuerna gavs en semistrukturerad form. I en sådan intervjuform är frågorna specificerade, men det finns också utrymme för intervjuaren att fördjupa svaren genom att försöka förtydliga och utveckla dem. Intervjuaren kan, som May uttrycker det, »gå in i en dialog med den som intervjuas« (May 1997, sid. 150–151). Informanten ges också möjlighet att beskriva sina upplevelser, erfarenheter och attityder med egna ord. Intervjuformen är lämplig när intervjuaren vill undersöka specifika teman i intervjuerna och se om dessa teman går igen i de olika intervjuerna, vilket jag har varit intresserad av att göra. Min intervjuguide bestod av ett trettio-tal frågor, samlade under rubrikerna »besökare«, »bemötande« och »sexualitet«. Samtliga frågor ställdes till alla informanter. Ibland föll samtalen naturligt in på frågor jag planerat att ställa i ett senare skede av intervjun. Därmed ställdes frågorna inte alltid i samma ordning. Jag försökte att vara en följsam intervjuare. Samtidigt som jag hade en rad frågor som jag ville få svar på, ville jag ge informanterna utrymme att tänka och reflektera fritt. Jag uppmuntrade således egna reflektioner, men återknöt dessa till intervjuguidens frågor. Emellanåt ställde jag följdfrågor för att fördjupa informanternas svar. Vid ett flertal tillfällen bekräftade och uppmuntrade jag informanternas resonemang genom att säga »jag förstår«, »vad intressant«, och »jag håller med«. Vid sådana tillfällen blev jag mer en deltagare i samtalen än en intervjuare.

Intervjuerna med informanterna spelades in, för att därefter noggrant transkriberas. Tillvägagångssättet, menar jag, gör studiens resultat mer tillförlitliga. Genom att ordagrant redogöra för informanternas tankegångar och resonemang erbjuder jag inte bara läsaren min tolkning av dessa, utan också möjligheten att göra sin egen. För att synliggöra eventuella teman och mönster i intervjuerna kodades sedan materialet. Kodning används, som Patrik Aspers skriver i sin bok *Etnografiska metoder* (2011), för att dela upp och strukturera data, och möjliggör en analys av detta. Det är således ett sätt att ge mening åt materialet. Jag har kodat mitt material genom att, först och främst, välja ut stycken ur de transkriberade intervjuerna där informanterna talar om kön och sexualitet. Därefter letade jag efter, och fann, teman som återkom i de olika informanternas svar. Jag letade också efter stycken där tidigare resonemang motsades.

4.4 Informanterna

Mina informanter utgörs av fyra kuratorer, alla verksamma på ungdomsmottag-

ningar. Informanterna befinner sig i åldersspannet mellan fyrtio och femtio år, och har arbetat ungefär lika länge som kuratorer. Tre av dem är kvinnor och en av dem är man. Könsfördelningen bland informanterna representerar, i stort, hur fördelningen mellan könen ser ut på dagens ungdomsmottagningar bland såväl personal som besökare.

4.5 Etisk reflektion

Den självklara utgångspunkten för forskningsetiska överväganden utgörs av individskyddskravet. Kravet kan konkretiseras i fyra allmänna huvudkrav på forskningen, vilka består av öppenhetskravet, självbestämmandekravet, konfidentialitetskravet och autonomikravet. För att uppnå dessa i min egen undersökning informerade jag, först och främst, mina informanter om studiens syfte. I samband med detta förklarade jag att deltagandet var frivilligt, och att informanterna när som helst kunde avbryta sin medverkan. Därefter inhämtade jag deras samtycke till att delta i studien. För att avidentifiera mina informanter har jag valt att ge dem fingerade namn. I texten möter vi dem som Cathrine, Susanne, Ylva och Henrik. Jag har, avslutningsvis, inte använt de uppgifter jag samlat in för något annat syfte än det jag angett. Därmed, anser jag, är individskyddskravet uppnått.

5. Analys och resultat

5.1 Teman

Min analys resulterade i fem teman, vilka samlats under följande rubriker:

1. Tjejer och killar är lika
2. ... men de är ändå olika
3. HBT-medvetet bemötande
4. ... men ändå inte
5. Kuratorn som normförmedlare

I mitt empiriska material är dessa fem teman till viss del överlappande, men i analytiskt syfte är de uppdelade i avgränsade teman.

5.2 Tjejer och killar är lika

Samtliga informanter säger att de i mötet med ungdomsmottagningens kvinnliga och manliga besökare utgår från att tjejer och killar i grunden är lika. Olikheter mellan besökarna beskrivs av informanterna som skillnader mellan individer och inte mellan kön. Ylva säger:

Jag ser det nog som att det mer handlar om individuella olikheter. [---]. Om jag tänker utifrån de tjejer och killar jag träffar just nu så kan jag inte se att det finns en olikhet beroende på att han och han är en kille och hon och hon är en tjej (Ylva).

Cathrine säger att tjejer och killar egentligen är väldigt lika. »Man tänker och känner på samma sätt«, säger hon. »Men man tror att man inte gör det«. På ett liknande sätt resonerar Susanne, som säger:

Min personliga inställning är nog att vi är människor i första hand, och sen är det nåt som ligger... alltså som kommer sen, vad vi har för kön... är inte så jätteviktigt i samtal, tänker jag. [---]. Rent psykiskt, alltså individmässigt, så är det ingen större skillnad, för det är samma ledsenhet och samma... sorgen är densamma och saknad är densamma och kärleksbekymren ser ju likadana ut för killar och tjejer. Så i grund och botten tänker jag att vi inte är så olika. Vi är rätt lika egentligen, det är mer skillnad på individ och individ än på tjej och kille (Susanne).

Henrik, i sin tur, tror inte att könen »till hundra procent är sociala konstruktioner«, men säger att skillnaden dememellan inte är så stor »som samhället gör gällande«.

Informanterna ger således uttryck för åsikten att tjejer och killar är lika. Däremot ifrågasätts inte själva uppdelningen mellan tjejer och killar. Istället verkar uppdelningen mellan kvinna och man tas för given. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan såväl kön som uppdelningen mellan två kön betraktas som en konstruktion. En av dem som ifrågasätter och kritiserar dikotomin mellan kvinna och man är Judith Butler, vars invändning Ambjörnsson redogör för i sin bok. Butler menar att idén om ett naturligt kön är normativ och anser att den föreskriver regler, inte bara för hur vi ska vara som kvinna eller man, utan även att vi ska vara kvinna eller man (Ambjörnsson 2003). Butler menar att kategorierna kvinna och man inte existerar enbart i sig själva. Istället blir de begripliga först inom en heterosexuell förståelseram, där två separata och motsatta kön framställs som de enda möjliga identiteterna (*ibid.*). Utifrån detta perspektiv kan det betraktas som motsägelsefullt att å ena sidan hävda att det inte finns någon skillnad mellan tjejer och killar, och å andra sidan göra en uppdelning mellan tjejer och killar och därmed göra en åtskillnad mellan dem.

5.3 ... men de är ändå olika

Samtidigt som mina informanter talar om att tjejer och killar i grunden är lika, konstaterar de att tjejer har andra normer och värderingar än killar att förhålla sig till och vice versa. Susanne säger att kraven i samhället ser olika ut för tjejer och killar, Cathrine talar om att tjejer och killar har med sig olika värderingar och Henrik menar att tjejer och killar har olika förväntningar på sig. »I viss mån«, säger Ylva, »föder ju det generella olikheter«. Vid ett tillfälle säger Henrik att killar som kommer till mottagningen, i större utsträckning än tjejer, förväntar sig en lösning på sina problem. Här gör således Henrik en skillnad mellan sina manliga och kvinnliga besökare, men han fortsätter resonemanget med att säga:

Det beror väl ofta på att de [killarna, förf. anm.] kanske inte har någon erfarenhet av att faktiskt märka att det här med att sitta och prata, att det kan göra någonting av problemet i sig, utan de vill gärna ha ett tips eller ett råd om något tillvägagångssätt. Sedan kanske efteråt de upptäcker, alltså det har jag haft flera som har sagt att 'ja men det kändes ju faktiskt bra av att bara prata, jag mådde bra efter att jag gått härifrån'. För man har aldrig snackat med någon annan om de här svårigheterna man har. Och som tjej kanske man har, det är mer okej att ta upp de här problemen med någon tjejkompis eller så [...]. Så där kan ju vissa killar kännas som lite... ja de är lite nybörjare på det där att inse att pratet har en funktion (Henrik).

Henrik säger att tjejer har en vana vid att prata om känslor, och att det därför förväntas av dem att kunna göra det. Killar, däremot, beskrivs som »nybörjare« på att prata om sina känslor. Henrik förnekar därmed inte att det finns skillnader mellan tjejer och killar, men uppfattar inte dessa som biologiska.

Informanterna talar således om hur (unga) kvinnor och män egentligen är lika, men att könsspecifika normer och värderingar formar dem till att bli olika. Informanterna skiljer därmed det biologiska könet från det socialt och kulturellt skapade och betraktar könsskillnader som, i huvudsak, konstruerade. Även om begreppet genus inte alltid används i informanternas resonemang, verkar det vara begreppets innebörd som avses. Vi kan tolka deras svar på olika sätt. Att som informanterna hävda att tjejer och killar i grunden är lika kan betraktas som det socialt accepterade svaret, och kanske också det svar som informanterna tror förväntas av dem. Ett annat sätt att tolka svaren är att betrakta dem som ett uttryck för en genusmedvetenhet bland personalen på ungdomsmottagningar.

Påståendet att tjejer och killar i grunden är lika motsägs dock i andra resonemang som förs av informanterna. Henrik berättar att det på hans arbetsplats arbetar tre män, vilket innebär att personalstyrkan företrädesvis består av kvinnor. De två manliga kollegorna är sjuksköterska respektive läkare men den sistnämnde, berättar Henrik, arbetar bara på mottagningen ett fåtal timmar i veckan. Henrik säger att det inte finns någon uppdelning på mottagningen, där kvinnliga anställda

tar emot kvinnliga besökare och manliga anställda tar emot manliga besökare. Det händer dock, berättar han, att besökare inte vill bli undersökta av en manlig läkare. Då får man, säger Henrik, förklara för besökaren att »det är en läkare som gör sitt jobb, det är inga konstigheter med det«. Han säger att vissa ser det som en rättighet att kunna välja, men han tror att man inom vården i regionen inte betraktar det så. Henrik säger:

I grunden finns ingen rätt att välja. Då hamnar man ganska snett, om man från vårdens sida menar att det är någon skillnad på hur man blir bemött (Henrik).

Henrik verkar mena att om man inom vården skulle ge patienten rätt att välja mellan en kvinnlig eller manlig läkare, vore det detsamma som att säga att det finns en skillnad i hur kvinnor respektive män bemöter en. Detta vore, tycks Henrik mena, problematiskt.

Parallellt med Henriks resonemang berättar flera av informanterna om hur man aktivt arbetar för att få fler killar att komma till ungdomsmottagningen. Historiskt sett, och än idag, utgörs majoriteten av ungdomsmottagningens besökare av unga kvinnor. Även de anställda består, i huvudsak, av kvinnor. Att könsfördelningen bland såväl besökare som personal ser ut som den gör betraktas som problematiskt. Informanterna berättar att det inom regionen nyligen bestämts att det på varje ungdomsmottagning ska finnas åtminstone en manlig sjuksköterska, varför flera av mottagningarna nu rekryterar ny, manlig, personal. Att arbeta aktivt med att få killar att söka sig till mottagningarna innebär således att anställa fler män bland personalen. På frågan om man från beslutsfattarens sida föreställer sig att det vore enklare för killar (att på en ungdomsmottagning) prata med en man, säger Susanne:

Ja, eller, vi, man tänker... inte riktigt så. Kommer man till en kurator spelar det nog inte, tänker jag, spelar det nog inte så stor roll om det är en man eller kvinna. [---]. När man väl har inlett ett samtal så spelar inte det så stor roll, tror vi inte, men däremot så... finns det män på mottagningar så blir det tydligare att vi också är till för killar (Susanne).

Susanne tror inte att det har någon betydelse om kuratorn är kvinna eller man när samtalet väl inletts, men säger att fler män bland personalen kan göra det tydligare att ungdomsmottagningen också vänder sig till killar. Hon tror att i det utåtriktade arbetet, när personal från ungdomsmottagningen är ute i skolor och informerar om verksamheten, är det positivt om det finns män bland personalen. Susanne fortsätter sitt resonemang med att säga:

Då blir det ju mer tydligt att det inte bara är tjejer som är välkomna, alltså även om vi säger det, men står där alltid bara kvinnor och vi pratar mest p-piller och så, då faller det (Susanne).

Henrik för ett liknande resonemang. Precis som Susanne tror han att det, i det utåtriktade arbetet ute i skolorna, har betydelse om det finns män bland personalen. Han tror att »det öppnar upp lite mer för killarna« om de ser att också män arbetar på ungdomsmottagningar. När det gäller själva mötet med kuratorn säger han:

Det finns ju vissa tankar om att har man en manlig kurator så kommer det fler killar, men jag vet inte om det är så, jag tycker inte att det är fler killar här än till exempel i Ådala [fingerat namn, förf. anm.] där man inte har en manlig kurator, där är det ungefär samma mängd killar ändå (Henrik).

Cathrine och Ylva tror inte heller att det är lättare för killar att prata med män, eller för tjejer att prata med kvinnor. Ylva säger att det vore dumt att ta något sådant för givet. Däremot tycker hon att det är bra för besökaren att ha en valmöjlighet, och både hon och Cathrine tycker att det är positivt att eftersträva en jämnare könsfördelning bland personalen.

Det rymmer något motsägelsefullt i de resonemang som förs. Informanterna hävdar att tjejer och killar är lika, och att det inte har någon betydelse om kuratorn som besökaren kommer till är kvinnlig eller manlig. Informanterna förväntar sig därmed inte att det är lättare för en tjej att prata med en kvinna, eller för en kille att prata med en man. Henrik nämner att vissa besökare kan vara motvilliga till att bli undersökt av en läkare av motsatt kön. Han argumenterar för att det vore problematiskt om vården gav patienten rätten att välja mellan en kvinnlig och manlig läkare. Det, säger han, vore detsamma som att påstå att kvinnor och män bemöter en på olika sätt. Därför förklarar han för de (förmodat kvinnliga) besökare som inte vill ha en manlig läkare att denne är en läkare som gör sitt jobb och att, underförstått, läkarens könstillhörighet inte har någon betydelse.

Samtidigt som det hävdas att kuratorns, eller läkarens, könstillhörighet saknar betydelse i mötet med besökaren, berättar informanterna att ett sätt att få fler killar till ungdomsmottagningen är att anställa fler män bland personalen. Plötsligt får kuratorns könstillhörighet betydelse. Susanne säger att om det bara är kvinnor som representerar ungdomsmottagningen i det utåtriktade arbetet, spelar det ingen roll att de säger att mottagningen också vänder sig till killar. En man bland personalen verkar i det utåtriktade arbetet bli en symbol för att mottagningen också vänder sig till killar. Informanterna verkar utgå från att killarna då ska inse att det finns någon på mottagningen som de kan identifiera sig med. I informanternas resonemang görs, som vi ser, återigen en uppdelning mellan kvinnor och män. Hur lika dessa än sägs vara, betraktas en manlig personal som förutsättningen för att killar ska besöka mottagningen.

5.4 HBT-medvetet bemötande

I väntrummet på en av ungdomsmottagningarna som jag besöker sitter en Prideflagga fäst på väggen. Intill den sitter en affisch med frågan »Haft oskyddat sex?« tryckt med stora bokstäver över bilden av två unga kvinnor som kysser varandra. Tidningsstället under båggar av tidningen *Kom ut* som ges ut av Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter, RFSL (Observation, 111202).

Enligt Cathrine, som arbetar på mottagningen, finns en stor medvetenhet kring homo-, bi- och transsexualitet, HBT, bland personalen. Hon säger att de hela tiden »försöker att jobba med de frågorna«, och berättar att flera ur arbetsgruppen precis sökt in till en högskoleutbildning i HBT-kunskap. När det gäller sitt eget bemötande av de unga kvinnor och män som besöker mottagningen, säger Cathrine att hon är noggrann med att inte utgå ifrån heteronormen, det vill säga den norm i samhället som gör gällande att heterosexualitet är den naturliga sexualiteten. Cathrine säger:

Det försöker jag ju hela tiden att tänka på, för att jag jobbar med det jag jobbar, och att när man möter en ny människa så brukar jag alltid fråga 'har du någon partner?' eller 'gillar du killar eller tjejer?' eller 'gillar du både och?' så att man försöker utgå ifrån att ingenting är självklart (Cathrine).

Ylva berättar att de inom hennes arbetsgrupp talar mycket om hur de bemöter sina besökare. »Vi pratar mycket om vad man använder för ord«, säger hon, »och hur man inleder ett samtal. Att man inte tar det för givet, att 'här sitter en tjej som är attraherad av killar' och vice versa«.

Även Henrik säger att han är noga med vilka ord han använder i sina samtal. Han säger:

Det tror jag nog ändå att jag har lärt mig under de här åren, att inte prata om 'flickvän' eller 'pojkvän', alltså det är jag noga med när jag träffar... alltså man pratar om 'partner', eller man pratar... om man pratar med ett gäng killar, att 'när ni sedan träffar en flickvän eller pojkvän', alltså jag tror nog att jag har en larmklocka där som säger åt mig om jag börjar... Sedan kanske man ändå utgår ifrån det på ett sätt... när jag är ute och pratar om att förebygga och förhindra oönskade graviditeter, det är klart, då blir det ju ett heterosexuellt perspektiv, för att det råkar inte bli en graviditet hos ett homosexuellt par, så är det ju bara. Då går det inte riktigt att fråga det där (Henrik).

Cathrine berättar, något upprörd, om hur hon häromdagen blev intervjuad på telefon och ställd inför frågan hur hon pratar med HBT-personer. Cathrine säger:

Den frågan kan jag känna... 'hur menar du?'. Vad ska jag göra, ska jag prata annorlunda med dem? Jag ska ju prata lika med alla människor [...]. Det är också någon slags föreställning

att man måste prata på ett visst sätt, och det har jag lite svårt att förstå (Cathrine).

Cathrine ger, tillsammans med övriga informanter, uttryck för såväl en medvetenhet om samhällets rådande heteronorm som en vilja att ta avstånd från denna. Denna medvetenhet uttrycks av informanterna på olika sätt, till exempel genom att framhålla vikten av att inte utgå från att tjejer blir intresserade av killar, och vice versa. Medvetenheten uttrycks också, menar jag, genom de budskap som förs fram i mottagningens väntrum.

5.5 ... men ändå inte

Parallellt med informanternas argumentation för att inte utgå från heteronormen i samtal med besökare, reflekterar Henrik vid ett tillfälle över hur det är att arbeta som kurator som man. Han säger att han kan mötas av frågetecken kring sitt yrkesval eftersom det inte är något »traditionellt mansjobb«. Han berättar också att det händer att besökare tycker att »det känns lite konstigt till en början« att prata med en man. Henrik säger:

Jag är också sån lite vad gäller fysisk kontakt, det är liksom hej och sen hejdå när man går, jag passar mig ganska mycket för... och det är nog lite att jag känner att jag är rädd för missförstånd eller att nånting... för jag menar, i en samtalskontakt kan det bli känslolöst eller att man känner liksom ett förtroende och sånt där, och börjar man då med kramar och sånt där... Vissa tycker inte att det är något problem alls, men jag känner lite att det påverkar att jag är man i det sammanhanget, om jag kramar om en tjej där att det är liksom... Jag är nog lite paranoid (skratt) [...]. Men jag är nog rädd att bli missförstådd där, och liksom bli anklagad för nånting, för jag vet också om att blir det något sånt, då är man... i en sån här liten stad, så är man ganska utmanövrerad snabbt i så fall om det blir nåt sånt (Henrik).

Henrik talar om att han undviker fysisk kontakt med sina kvinnliga besökare, eftersom han inte vill riskera missförstånd. När jag frågar Henrik om han, av samma anledning, undviker fysisk kontakt med sina manliga besökare, säger han:

Nja [...]. Nä. Det kan nog också vara att där är jag kanske inte lika van att krama killar heller [...]. Där kanske det spelar in lite med förväntningar också att man känner att, ja men att det inte känns lika naturligt att man skulle ge en kram [...]. Och det kanske lite i större utsträckning är för att killarna just kommer för det där med att vilja ha lösningar och sånt där också. Man kanske inte känner samma behov av att ge en kram (Henrik).

Henrik undviker, som vi ser, fysisk kontakt även med sina manliga besökare, men inte av samma skäl som han undviker det med de kvinnliga besökarna. Henrik säger att han inte är van vid att krama killar, och att han heller inte tror att killarna förväntar sig att få en kram. Henrik kommenterar också att det viktiga är att

han behandlar och bemöter tjejer och killar lika, och att det har mindre betydelse varför han undviker fysisk kontakt med tjejer respektive killar.

Henriks resonemang kan, menar jag, betraktas som ett exempel på hur sexualitet konstrueras som något mellan kvinna och man. Henrik säger visserligen att han inte utgår från att tjejer blir intresserade av killar och vice versa, men hans handlande tyder på att han gör just detta. Anledningen till att Henrik undviker fysisk kontakt med sina kvinnliga besökare har att göra med det faktum att Henrik är man och att de är kvinnor. Om Henrik, som är man, tar fysisk kontakt med en besökare som är kvinna, verkar det föreligga en risk att denna kontakt tas som uttryck för en sexuell invit. Denna risk verkar inte anses existera i mötet med de manliga besökarna. Anledningen till att Henrik undviker fysisk kontakt med dem, uppger han, är att de inte förväntar sig att få det. Henrik säger också att det inte känns lika naturligt att ge killar en kram. I begreppet heteronormativitet ryms, som tidigare konstaterats, inte bara föreställningen om att alla människor är heterosexuella utan också förväntningar på hur kvinnor och män ska bete sig (Ambjörnsson 2003). Jag menar att Henriks sätt att förhålla sig till sina kvinnliga och manliga besökare därmed är ett uttryck för heteronormen.

5.6 Kuratorn som normförmedlare

Även om många av kuratorernas utsagor handlar om normer, var det i vissa beskrivningar som detta tema blev särskilt tydligt. Flera av informanterna beskriver att det inte finns några uttalade värderingar som de ska förmedla till de unga kvinnor och män som besöker mottagningen. Istället ger de uttryck för en ambition att inte pådyvla sina besökare vissa specifika värderingar. »Mötet handlar inte om«, säger Cathrine, »att förmedla mina värderingar, utan att faktiskt ge människor en möjlighet att hitta sina egna«. På ett liknande sätt resonerar Susanne och Henrik, som båda säger att de aktar sig för att ge direkta råd eller tala om för besökaren vad hon eller han ska göra. När Ylva vid ett tillfälle reflekterar över sin roll som kurator säger hon dock:

man [får, förf. anm.] ju också vara medveten om att vi är... vad ska man säga, en normgivare på det här området, alltså vi som ungdomsmottagningar, att vi är en av de där aktörerna som är med och bestämmer hur unga ska se på sig själva och andra ur ett sexuellt hänseende, eller vad man ska säga (Ylva).

Även om mötet, enligt flera av informanterna, inte handlar om att förmedla normer görs rimligtvis detta. När informanterna, exempelvis, talar om skydd vid

samlag verkar det alltid vara p-piller för tjejer som avses. Att tjejer måste komma till ungdomsmottagningen för att få p-piller är också förklaringen som informanterna ger till att besökarna främst består av unga kvinnor. Henrik säger att »en kille har kanske inte lika stora skäl att komma hit som en tjej har. En tjej behöver komma hit för att få preventivmedel, en kille behöver inte komma hit«. Att p-piller betraktas som det självklara skyddet vid samlag, säger något om vem som får ta ansvar för att inte samlaget leder till en oönskad graviditet. När jag frågar Henrik om han upplever att tjejer i högre utsträckning än killar tar ett sådant ansvar, säger han:

Jag känner att många tjejer tar på sig en stor del av ansvaret. Jag jobbar ju en del med graviditetssamtal också, där tjejen blivit ofrivilligt gravid, där märker man ju att tjejen tar på sig betydligt större [ansvar, förf. anm.]. När man pratar lite grann om hur killen resonerat kring detta, 'har han frågat någonting om preventivmedel?', 'nä, han har väl inte sagt så jättemycket, utan det är väl mer att han har utgått från att jag skyddar mig'. Så det tycker jag ändå man märker, att killarna lägger gärna det ansvaret på tjejen (Henrik).

Ytterligare en norm som informanterna förmedlar, åtminstone i samtal med mig, är att man ska ta spjörn emot gamla normer. När vi diskuterar tjejer och killars sexuella handlingsfrihet menar samtliga informanter att tjejer har ett snävare sexuellt handlingsutrymme än killar, men Ylva är noga med att poängtera:

Där får vi vara försiktiga när vi pratar så att vi inte bara för vidare det gamla liksom. Att vi är en del av att det fortsätter vara så [...]. Det är ju inte det vi vill. Alltså det är klart att man måste se hur saker och ting ligger till, och jag uppfattar det som, när jag träffar unga, att ja, det är fortfarande så att tjejer har betydligt mindre utrymme på det sättet, eller får lättare... ja killar får lättare status medan tjejer inte får det om de... men det är inte helt lätt som sagt (Ylva).

Ylva verkar vilja ta avstånd från vad hon uppfattar som seglivade och omoderna föreställningar om hur tjejer och killar ska förhålla sig till sin sexualitet. Det framstår som en norm att värja sig emot »gamla« uppfattningar, och att istället förmedla »nya« och moderna värderingar. Att sträva efter att mottagningens besökare ska uppfatta att tjejer och killar ska ha lika stort sexuellt handlingsutrymme är också det att förmedla en norm.

6. Slutdiskussion

Samtalen med mina informanter har gett mig en inblick i hur kuratorer på ungdomsmottagningar tänker och resonerar kring kön och sexualitet. Deras svar tydde, många gånger, på en genusmedvetenhet. Informanterna talade om att tjejer och

killar i grunden är lika, men att samhällets skilda förväntningar på tjejer och killar konstruerar en olikhet dem emellan. Könsskillnader förnekades därmed inte, men betraktades inte som biologiska. Informanterna gav uttryck för en vilja att inte föra könsspecifika normer vidare. De uttryckte en önskan om att inte förmedla några särskilda normer överhuvudtaget, utan talade istället om vikten av att besökarna bildade sig sina egna uppfattningar. Informanternas svar rymde dock motsägelser. Talet om att kvinnor och män är lika motsades, exempelvis, i antagandet att fler killar skulle besöka mottagningen om det fanns fler män i personalen. Om det arbetade män på ungdomsmottagningen, tycktes informanterna mena, skulle killarna förstå att det fanns någon där som de kunde identifiera sig med och därmed inse att mottagningen också vände sig till dem. I kontrast till påståendet att inte vilja förmedla specifika normer till mottagningens besökare verkade p-piller betraktas som det självklara skyddet vid samlag. Därmed förmedlades normer om vem som har ansvar för att samlaget inte ska leda till en oönskad graviditet.

Ur resultatet framgår således att kuratorerna förmedlade normer, även om de inte alltid var medvetna om det. Vidare indikerar resultatet svårigheten att förmedla könsneutrala och icke-heteronormativa normer. Informanternas genusmedvetenhet och uttalade strävan efter att behandla tjejer och killar lika inger ändå, menar jag, hopp om vilka slags normer som förmedlas av kuratorn på en ungdomsmottagning.

Avslutningsvis kan konstateras att studiens resultat inte säger något om vilka normer och värderingar som kuratorn verkligen förmedlar till ungdomsmottagningens besökare. Jag har analyserat informanternas utsagor, men vet ingenting om vad som sker i det faktiska mötet. En framtida studie skulle därför kunna riktas mot mottagningens besökare, och undersöka vilka normer de upplever att kuratorerna förmedlar.

Referenslitteratur

Ambjörnsson, Fanny (2003) *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront förlag.

Aspers, Patrik (2011) *Etnografiska metoder*. Stockholm: Liber förlag.

Bay-Cheng, Laina Y (2003) »The Trouble of Teen Sex: the construction of adolescent sexuality through school-based sexuality education« *Sex Education*, 3, 1, 61-74.

Berg, Lena & Häggström-Nordin, Elisabet & Magnusson, Chris (2009) »Inledning«. I Elisabet Häggström-Nordin & Chris Magnusson, (red.): *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber förlag.

Bäckman, Maria (2003) *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Göteborg och Stockholm: Makadam förlag.

Föreningen för Sveriges Ungdomsmottagningar (2002) »Policyprogram för Sveriges Ungdomsmottagningar« (elektronisk) <http://www.fsum.org> (2012-03-20).

King, Eleanor & Marston, Cicely (2006) »Factors that shape young people's sexual behaviour: a systematic review« *The Lancet*, 368, 9547, 1581-1586.

May, Tim (1997) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin (2012) »Sexualitet« (elektronisk) <http://www.ne.se/sexualitet> (2012-03-20).

Wendt, Eva (2009) »Ungdomsmottagningarnas förebyggande och hälsofrämjande arbete«. I Elisabet Häggström-Nordin & Chris Magnusson, (red.): *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.

Wenneberg, Søren Barlebo (2001) *Socialkonstruktivism. Positioner, problem och perspektiv*. Stockholm: Liber förlag.